

KS. JERZY ADAMCZYK

POZYCJA PRAWNA DIAKONA PERMANENTNEGO
W ŚWIETLE
DYREKTORIUM O POSŁUDZE I ŻYCIU DIAKONÓW STAŁYCH

WPROWADZENIE

Jednym z owoców Soboru Watykańskiego II jest przywrócenie w Kościele, w harmonijnej ciągłości ze starożytną tradycją i wolą Soboru Trydenckiego, diakonatu stałego.

Źródłem diakonatu permanentnego są święcenia, poprzez które wierny zostaje naznaczony niezatartym charakterem i staje się członkiem hierarchii, ażeby – odpowiednio do swojego stopnia wypełniając w osobie Chrystusa-Głowy zadania nauczania, uświęcania i kierowania – był pasterzem ludu Bożego (por. kan. 1008). Fakt ten określa pozycję prawną¹ diakona stałego w Kościele, obejmującą katalog jego obowiązków i uprawnień.

Ks. JERZY ADAMCZYK – adres do korespondencji: Parafia Rzymskokatolicka św. Jana Chrzciciela, 26-652 Zakrzew 53, tel. (048) 610-51-29; e-mail: ksjerzyad@wp.pl

¹ Pozycja prawna (status prawny) to umiejscowienie, jakie w każdym systemie społecznym przyznaje osobie porządek prawny, odnosząc je do pozycji innych podmiotów, czy to fizycznych, czy moralnych, w pewnym homogenicznym układzie normatywnym. Porządek prawny uznaje istnienie w każdej osobie fizycznej całej serii związków prawnych (zwanym statusem), ściśle korespondujących z pozycją zajmowaną przez jednostkę w społeczeństwie i w systemie, w którym żyje. Wewnątrz tych podmiotowych stosunków prawnych porządek prawny wyodrębnia wielość sytuacji prawnopodmiotowych z własnymi powinnościami, prawami, sferami zdolności, oczekiwaniami i obowiązkami mającymi znaczenie zarówno w odniesieniu do pojedynczej osoby, jak i w związku z relacjami międzyosobowymi akceptowanymi przez system. W niniejszym opracowaniu chodzi o ukazanie pozycji kanonicznej diakonów stałych w Kościele i systemie prawa kościelnego (zob. G. D a m m a c c o, *Munus i status prawny nauczyciela religii*, „Prawo Kanoniczne” 36 (1993), nr 1-2, s. 234).

Wspomnianą sytuację prawną diakonów permanentnych w Kościele potwierdza i jednocześnie szeroko wyjaśnia opublikowane 22 lutego 1998 przez Kongregację ds. Duchowieństwa Dyrektorium o posłudze i życiu diakonów stałych *Diaconatus originem*². Dokument ten odpowiada „na szeroko odczuwaną potrzebę wyjaśnienia i uregulowania różnorodności przeprowadzonych dotychczas eksperymentów [odnośnie do życia i posługi diakonów stałych – przyp. J.A.] zarówno na poziomie poznania i przygotowania, jak i na poziomie urzeczywistniania ministerialnego i formacji stałej. W ten sposób można będzie zapewnić stabilność kierunków działań, która nie omieszką zagwarantować prawowitemu pluralizmowi koniecznej jedności, z konsekwentną płodnością posługi, która już przyniosła dobre owoce i rokuje pokaźny wkład do nowej ewangelizacji na progu Trzeciego Tysiąclecia”³.

W niniejszym artykule uwaga zostanie skierowana na status prawny diakona stałego, żonatego i celibatariusza, jaki jest nakreślony w Dyrektorium o posłudze i życiu diakonów stałych⁴.

---

² Congregatio Pro Clericis, Directorium pro ministerio et vita diaconorum permanentium *Diaconatus originem* (22 lutego 1998), „Acta Apostolicae Sedis” 90 (1998), s. 879-927; tekst polski: Kongregacja ds. Duchowieństwa, Dyrektorium o posłudze i życiu diakonów stałych *Diaconatus originem* (22 lutego 1998), Watykan 1998 (dalej cyt.: Dyrektorium). Gdy idzie o charakter prawny Dyrektorium, to autorzy przypominają: „jeżeli chodzi o «Dyrektorium o posłudze i życia diakonów stałych», to posiada ono wartość nie tylko egzortatywną, lecz również [...] przybiera ono charakter prawnie wiążący, gdyż wskazane przepisy «przypominają odpowiednie normy dyscyplinarne Kodeksu Prawa Kanonicznego», bądź też «określają sposoby wykonania powszechnych norm Kościoła, wyjaśniają ich racje doktrynalne i wskazują lub zachęcają do ich wiernego przestrzegania». W tych szczególnych przypadkach jest ono traktowane jako formalny i ogólny dekret wykonawczy (por. kan. 32)” (Dyrektorium, Wspólne Oświadczenie, s. 9). Omówienie analizowanego tutaj dyrektorium zob.: M. G a w l i k, M. M a r c z e w s k i, *Dyrektorium o posłudze i życiu diakonów stałych*, „Roczniki Teologiczne” 46 (1999), nr 8, s. 197-217.

³ Dyrektorium, Wspólne Oświadczenie, s. 10.

⁴ Problematyka ta jest aktualna w polskiej rzeczywistości, gdyż podczas 313. Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski obradującej w Łowiczu 20 i 21 czerwca 2001 r. biskupi polscy podjęli decyzję o wprowadzeniu w naszym kraju diakonatu stałego. Za tą decyzją głosowało dwie trzecie hierarchów. Świecenia te będą udzielane także mężczyznom żonatym. 22 stycznia 2004 r. watykańska Kongregacja Edukacji Katolickiej zatwierdziła, na okres 6 lat – ad experimentum, tj. na próbę – dokument pt. *Wytyczne dotyczące formacji i posługi diakonów stałych w Polsce* (przyjęty na 324. sesji Konferencji Episkopatu Polski w dniach 21-22 października 2003 r.). Poszczególne diecezje same będą decydować o tym, czy wprowadzić u siebie funkcje diakonatu stałego. Na przykład dekretem z 6 stycznia 2005 r. biskup toruński wprowadził w diecezji toruńskiej diakonat stały i powołał jednocześnie Ośrodek Formacji Diakonów Stałych z siedzibą w Przysieku k. Torunia. Działalność formacyjna Ośrodka rozpoczęła się z dniem 1 października 2005 r. i prowadzona jest zgodnie z przepisami dokumentu

1. INKARDYNACJA

Istotnym faktorem określającym pozycję kanoniczną diakonów stałych w Kościele i w systemie prawa kościelnego jest inkardynacja, czyli specjalny przydział duchownego do służby Bożej w ramach diecezji bądź prałatury personalnej, instytutu życia konsekrowanego lub stowarzyszenia, które posiada zdolność inkardynacji (por. kan. 265)⁵. Każdy duchowny powinien być inkardynowany, gdyż prawo nie przewiduje duchownych nikomu niepodlegających, czyli tułaczy (*vagi*; por. kan. 265). Zasadniczym bowiem celem inkardynacji jest nadzór i kontrola nad pracą i pobytem duchownych⁶. Temu prawu, jako duchowny, podlega diakon stały. Stąd prezentowane Dyrektorium reguluje tę kwestię.

Gdy chodzi o sposoby inkardynacji, to redaktorzy podejmują najpierw problem inkardynacji pierwotnej (oryginalnej), dokonującej się w momencie przyjęcia diakonatu. Przypominają, iż wszyscy kandydaci dopuszczeni do święceń⁷ muszą koniecznie wyrazić na piśmie, w sposób jasny, prośbę i zamiar służenia Kościołowi (por. kan. 1034 § 1) przez całe życie w jakimś określonym okręgu terytorialnym lub personalnym, albo w Instytucie życia konsekrowanego czy Stowarzyszeniu życia apostołskiego lub też w innym stowarzyszeniu, które posiada zdolność inkardynowania (por. kan. 265-266)⁸.

Z kolei autorzy poruszają kwestię inkardynacji wtórnej diakona stałego diecezjalnego, na mocy specjalnego aktu inkardynacji, który musi odpowiadać

Wytyczne dotyczące formacji, życia i posługi diakonów stałych w Polsce (por. Internetowy Serwis Informacyjny Diecezji Toruńskiej, www.diecezja.torun.pl). Dekretem metropolity warmińskiego z 28 sierpnia 2005 został wprowadzony diakonat stały także w archidiecezji warmińskiej.

⁵ Por. T. P a w l u k, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. II: *Lud Boży jego nauczanie i uświęcanie*, Olsztyn 1986, s. 78.

⁶ Por. J. K r u k o w s k i, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II, Księga II (1), *Lud Boży*, red. J. Krukowski, Poznań 2005, s. 85.

⁷ Odnośnie do niedopuszczania kobiet do święceń diakonatu zob. *Notificazione delle Congregazioni per la Dottrina della Fede, per il Culto Divino e la Disciplina dei Sacramenti, per il Clero* (17 września 2001), web.infinito.it/utenti/i/interface/OrdDiacD.html. Autorzy piszą: „Dykasterie nasze otrzymały z różnych krajów informacje dotyczące organizowania i prowadzenia kursów, bezpośrednio lub pośrednio przygotowujących do przyjęcia święceń diakonatu przez kobiety. Rodzi to pozbawione solidnych podstaw doktrynalnych oczekiwania, które mogą prowadzić do nieporozumień w duszpasterstwie (nr 1). Zważywszy, że przepisy kościelne nie przewidują możliwości tego rodzaju święceń, nie jest dopuszczalne podejmowanie jakichkolwiek inicjatyw, które mają na celu przygotowanie kandydatek do święceń diakonatu” (nr 2).

⁸ Por. Dyrektorium nr 2.

określonym wymogom prawnym. Zwracają uwagę, że diakon, który został już inkardynowany do Kościoła partykularnego, może zostać inkardynowany do innego Kościoła zgodnie z przepisami prawa (por. kan. 267; 268 § 1), po uzyskaniu pisemnej zgody obu biskupów⁹.

Innym zagadnieniem podjętym przez Dyrektorium jest możliwość opuszczenia diecezji (bez ekskardynowania się) przez diakona w celach duszpasterskich. Ma on również możliwość poświęcić się, czy to w formie stałej czy na określony czas, posłudze w Kościołach odczuwających brak duchowieństwa, zwłaszcza (po uprzednim, specjalnym i dokładnym przygotowaniu) w Kościołach misyjnych (misje *ad gentes*). Konieczne formalności winny być uregulowane stosowną umową między zainteresowanymi biskupami (por. kan. 271)¹⁰.

Następnie redaktorzy omawianego dokumentu eksplikują relację posługi diakona stałego inkardynowanego do Instytutu życia konsekrowanego czy Stowarzyszenia życia apostołskiego do władzy biskupa. Wspomniany duchowny winien wykonywać swoje zadania pod władzą biskupa w tym wszystkim, co dotyczy duszpasterstwa, sprawowania publicznego kultu Bożego oraz dzieł apostołatu, pozostając jednocześnie podległym własnym przełożonym w dziedzinie ich kompetencji, a także prawu własnemu wspólnoty, do której należy (por. kan. 678 § 1-3; 715; 738). W przypadku przeniesienia diakona do wspólnoty w innej diecezji, jego przełożony musi przedstawić go ordynariuszowi miejsca, aby mógł uzyskać od niego pozwolenie na wykonywanie posługi zgodnie z zakresem, który sami ustalą w rozważnej umowie¹¹.

Referowana enuncjacja przewiduje także możliwość utraty przynależności do stanu duchownego (diakońskiego) przez diakona stałego, a tym samym utratę swojej, diakońskiej pozycji prawnej. Wprawdzie święcenia raz ważne przyjęte, nigdy nie tracą ważności, to jednak można pozbawić wymienionego duchownego jego dotychczasowej przynależności do stanu duchownego. Oznacza to, że diakon ten traci prawo wykonywania władzy święceń, a pod względem formy życia zostaje upodobniony do świeckich (por. kan. 290-293)¹².

---

⁹ Por. tamże, nr 3.

¹⁰ Tamże, nr 3, por. nr 27; por. J. K r u k o w s k i, *Komentarz do Kodeksu*, s. 90-92.

¹¹ Por. Dyrektorium nr 4.

¹² Por. tamże, nr 21; zob. T. P a w l u k, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. II, s. 99-101; por. J. K r u k o w s k i, *Komentarz do Kodeksu*, s. 115.

2. OBOWIĄZKI DIAKONÓW STAŁYCH

Sytuację kanoniczną diakonów stałych określa także zbiór określonych obowiązków, które zawarte są w księdze II Kodeksu Prawa Kanonicznego (jak również w innych miejscach KPK) i dotyczą powinności uwzględniających specyfikę tego, co przewidziane jest dla diakonów¹³. Konsekwentnie omawiane Dyrektorium poświęca wiele miejsca wyartykułowaniu tych wymagań.

Autorzy najpierw eksplikują katalog powinności diakonów permanentnych wynikających z ich przynależności do stanu duchownego.

Wyliczając obowiązki diakonów, Dyrektorium podejmuje kwestię posłuszeństwa kościelnego. Autorzy przypominają, iż z racji inkardynacji będącej więzią prawną posiadającą wartość eklezjalną i duchową, wynika powinność służebnego poświęcenia się diakona stałego Kościołowi¹⁴, a w konsekwencji obowiązek posłuszeństwa biskupowi (por. kan. 273)¹⁵. Także diakon stały inkardynowany do Instytutu życia konsekrowanego czy Stowarzyszenia życia apostołskiego winien podporządkować się władzy biskupa w tym wszystkim, co dotyczy duszpasterstwa, sprawowania publicznego kultu Bożego oraz dzieł apostołatu, pozostając jednocześnie podległym własnym przełożonym w dziedzinie ich kompetencji, a także prawu własnemu wspólnoty, do której należy (por. kan. 678 § 1-3; 715; 738)¹⁶.

Kolejnym obowiązkiem diakona (i jednocześnie uprawnieniem) jest powinność przyjęcia i wiernego wypełnienia urzędu kościelnego, którego zakres obowiązków określa biskup w dekrecie nadania urzędu, chyba że usprawiedliwia go prawnie uznana przeszkoda (por. kan. 274 § 2)¹⁷.

---

¹³ Por. Dyrektorium nr 7.

¹⁴ Por. tamże, nr 2.

¹⁵ Por. tamże, nr 8; por. nr 6, 44; trzeba zauważyć, że w kan. 273 KPK mówi o szczególnym obowiązku duchownych okazywania szacunku i posłuszeństwa papieżowi oraz własnemu ordynariuszowi (zob. J. H i e b e l, *Les ministres ordonnés en droit canonique*, „Revue de droit canonique” 47 (1997), nr 2, s. 370).

¹⁶ Por. Dyrektorium nr 4.

¹⁷ Por. tamże, nr 8. Zgodnymi z prawem przeszkodami mogą być na przykład choroba, inwalidztwo, podeszły wiek, przeciążenie pracą, narażanie się na niebezpieczeństwo, inne zadanie kościelne prawnie wykonywane (por. H. R e i n h a r d t, *Volk Gottes: Die Kleriker*, w: *Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, t. II, red. K. Lüdicke, Essen 1988-2001, kan. 274, nr 3). Gdy idzie o diakona żonatego, to wspomnianą prawną przeszkodą mogą być niewątpliwie także względy rodzinne. O tym, czy powód odmowy jest wystarczający, decyduje ordynariusz. Diakona opornego, po bezskutecznym upomnieniu ordynariusz może ukarać (zob.

Cenne jest podkreślenie obowiązku wzajemnej solidarności i współpracy wynikającego ze wspólnoty sakramentalnej oraz zalecenie okresowych spotkań w celu weryfikacji sprawowania własnej posługi, wymiany doświadczeń, kontynuowania dalszej formacji oraz wzajemnych zachęt do zachowania wierności. Dyrektorium zaznacza, że wspomniane spotkania winny się jednak odbywać za zgodą biskupa i w obecności samego biskupa czy jego delegata (por. kan. 275 § 1)¹⁸.

W dalszej kolejności referowane Dyrektorium przypomina ważny obowiązek zachowania ze względu na Królestwo Boże doskonałej i dożgonnej czystości w celibacie (por. kan. 277 § 1; kan. 1087)¹⁹ zarówno przez niezłatych diakonów stałych, jak i wdowców²⁰. Autorzy podpowiadają, że w tym celu duchowni ci winni zachować ostrożność w relacjach z osobami, z którymi zażyłość może narazić na niebezpieczeństwo ich wstrzemięźliwość czy też być powodem skandalu (kan. 277 § 2)²¹, jak również konieczną roztropność w posługiwaniu się środkami społecznego przekazu (por. kan. 666)²².

---

kan. 1371, nr 2). Diakonowi, który na skutek rozstrzygnięcia ordynariusza czuje się pokrzywdzony, przysługuje prawo rekursu przeciwko dekretem administracyjnym (kan. 1732-1739).

¹⁸ Por. Dyrektorium nr 6; autorzy także dodają: „duchowni mają obowiązek życia w więzi wzajemnego braterstwa i modlitwy, zobowiązując się do współpracy między sobą i biskupem, uznając i popierając także misję wiernych świeckich w Kościele i w świecie”, nawiązując wyraźnie do kan. 275 (nr 9).

¹⁹ Zob. por. J. H i e b e l, *Les ministres*, s. 370-371.

²⁰ Por. Dyrektorium nr 59, 62.

²¹ Treść kan. 277 § 2 obejmuje szerszy zakres osób „podejrzanych” (z którymi częste przebywanie mogłoby narazić diakona na niezachowanie obowiązku wstrzemięźliwości lub wywołać zgorszenie wiernych) niż w KPK z 1917 r., wobec których duchowny celibatariusz powinien odnosić się z należytą roztropnością. Podczas gdy w kan. 133 KPK z 1917 r. mowa była tylko o podejrzanych kobietach, to w kan. 277 § 2 KPK z 1983 r. mówi się o „osobach”, a więc zarówno o kobietach, jak i mężczyznach. Zapewne chodzi o mężczyzn mających skłonności homoseksualne (H. R e i n h a r d t, *Volk Gottes*, kan. 277, nr 6-7). W celu ochrony celibatu Sobór w Nicei (325) ustalił, że w gospodarstwie domowym duchownego zatrudnione mogą być tylko kobiety dobrego imienia ewentualnie kobiety „niepodejrzane” – matka, ciotka albo siostra duchownego. Benedykt XIV w konstytucji *Ad militantes* (1742) ponadto określa, że wspomniane kobiety powinny mieć „poważny wiek” – od 35-40 lat (por. H. R e i n h a r d t, *Volk Gottes*, kan. 276, nr 5). Jest jasne, że i diakon żonaty powinien roztropnie odnosić się do wymienionych osób, aby nie narażać się na niewierność małżeńską i nie wywołać zgorszenia wiernych. Wydaje się, że pewnym brakiem omawianego Dyrektorium jest słabe wyakcentowanie tego obowiązku diakonów żonatych.

²² Por. Dyrektorium nr 59.

Godne uwagi jest wyakcentowanie powinności diakona żonatego. Powinien on nieustannie uświadamiać sobie, że sakrament małżeństwa jest dla niego nieocenionym wsparciem w życiu i posłudze. Jest on zobowiązany do szczególnego zaangażowania w celu osiągnięcia koniecznej jedności między życiem małżeńskim, rodzinnym oraz pracą zawodową, również poprzez wspólną modlitwę rodzinną. Winien także służyć swojej rodzinie i dawać jasne świadectwo świętości małżeństwa i rodziny m.in. poprzez poświęcenie się dzieciom i realizację czystości małżeńskiej. Od wymienionego diakona wymaga się odpowiedniej pomocy żonie i dzieciom w akceptacji jego posługi, w zaangażowaniu się w apostołat oraz w dawaniu stosownego świadectwa życia²³. Te obowiązki diakona żonatego mają służyć temu, by jego rodzina mogła realizować powołanie do wzięcia żywego i odpowiedzialnego udziału w misji Kościoła, w aktualnych warunkach dzisiejszego świata²⁴.

Szereg powinności niesie za sobą formacja stała diakona permanentnego. Autorzy Dyrektorium przypominają, iż fakt ciągłego obowiązku kontynuowania, dawania i przyjmowania odpowiedniej i całościowej formacji jest dla diakonów koniecznością, której nie można zaniedbać²⁵. Ważne jest stwierdzenie, według którego to diakon stały jest pierwszym odpowiedzialnym i protagonistą formacji stałej. Formacja permanentna winna obejmować i harmonizować wszystkie wymiary życia i posługi diakona. Powinna ona być pełną, systematyczną i zindywidualizowaną w różnych dziedzinach, szczególnie takich jak ludzka, duchowa, intelektualna i pastoralna²⁶.

Gdy idzie o formację ludzką, to w myśl referowanego dokumentu: „Diakon, świadomy że został wybrany spośród wielu ludzi do posługi w zbawieniu każdego człowieka, musi być gotowy do zdobycia i uszlachetnienia własnych cech ludzkich – szczególnych narzędzi swojej służby Kościołowi – i do doskonalenia tych aspektów swojej osobowości, które mogłyby uczynić jego posługę bardziej skuteczną”²⁷. Wymieniony duchowny ma więc dbać w swojej posłudze i codziennym życiu o takie ludzkie przymioty i cnoty, jak: dobroć serca, cierpliwość, uprzejmość, siłę ducha, umiłowanie sprawiedli-

---

²³ Por. Congregatio pro Episcopis, *Direttorio per il ministero pastorale dei vescovi* (22 lutego 2004), (nr 96), Città del Vaticano 2004; tekst polski: Kongregacja do spraw Biskupów, *Dyrektorium o pasterskiej posłudze biskupów „Apostolorum Successores”* (22 lutego 2004), Kielce 2005.

²⁴ Por. Dyrektorium nr 61; por. kan. 1031 § 2; 1050, nr 3.

²⁵ Por. Dyrektorium nr 63.

²⁶ Por. tamże, nr 68.

²⁷ Tamże, nr 69.

wości, wierność danemu słowu, duch poświęcenia, rozważa w wypełnianiu zadań dobrowolnie przyjętych, duch służby²⁸.

W kwestii formacji duchowej omawiany dokument akcentuje obowiązek dążenia do doskonałości. Wprawdzie na mocy sakramentu chrztu św. diakon, jak każdy chrześcijanin, jest wezwany do prowadzenia życia świętego (por. kan. 210)²⁹, jednakże szczególne zobowiązanie do życia doskonałego płynie u wspomnianego duchownego ze święceń, gdyż: „Duch Święty ustanowił go szafarzem dzieła, poprzez które Kościół Chrystusowy służy człowiekowi i go uświęca” (por. kan. 276 § 1)³⁰. W związku z tym diakon powinien zawsze przyznawać pierwszeństwo życiu duchowemu, stosując do podtrzymania i jego rozwoju właściwe środki (praktyki pobożne). Dyrektorium wymienia następujące praktyki duchowości diakańskiej: wielkoduszne wypełnianie swoich funkcji (por. kan. 276 § 2, nr 1)³¹, odpowiednie zorganizowanie swojej posługi i obowiązków rodzinnych (jeżeli jest żonaty) lub zawodowych, by móc coraz bardziej przylgnąć do osoby i misji Chrystusa Sługi³², oraz wytrwała lektura i staranne studium Pisma Świętego (por. kan. 276 § 2, nr 2)³³. Ponadto diakoni winni uczestniczyć w codziennej mszy św., w miarę możliwości wykonując własne munus liturgiczne (por. kan. 276 § 2, nr 2), jak również przystępować regularnie do sakramentu pojednania (por. kan. 276 § 2, nr 5)³⁴ i cenić sobie kierownictwo duchowe³⁵. Wymienieni duchowni są zobligowani do wyboru kierownika duchowego, zaakceptowanego przez biskupa, z którym utrzymywaliby regularne i częste spotkania³⁶. Powinni posilać swoje życie wewnętrzne osobistą modlitwą, *lectio divina*, pilnym rozmyślaniem, uczestnictwem w rekolekcjach, ustalonych zgodnie z przepisami prawa partykularnego (por. kan. 276 § 2, nr 4) i Liturgią Godzin (por. kan. 276 § 2, nr 3) oraz innymi powszechnymi i partykularnymi

---

²⁸ Por. tamże.

²⁹ Por. W. A y m a n s, *Kanonisches Recht. Lehrbuch aufgrund des Codex Iuris Canonici*, t. II, Paderborn–München–Wien–Zürich 1997, s. 94-95.

³⁰ Por. Dyrektorium nr 45; por. W. A y m a n s, *Kanonisches Recht*, s. 154; por. H. R e i n h a r d t, *Volk Gottes*, kan. 276, nr 2-3; por. J. K r u k o w s k i, *Komentarz do Kodeksu*, s. 97.

³¹ Por. Dyrektorium nr 51, 55; por. H. R e i n h a r d t, *Volk Gottes*, kan. 276, nr 3.

³² Por. Dyrektorium nr 50.

³³ Por. tamże, nr 52.

³⁴ Por. tamże, nr 54; por. H. R e i n h a r d t, *Volk Gottes*, kan. 276, nr 5.

³⁵ Por. Dyrektorium nr 58.

³⁶ Por. tamże, nr 66.

środkami uświęcenia („Niech również mają w sercu ducha pokuty oraz inne cnoty uświęcające, które ułatwiają osobiste spotkanie z Bogiem”; por. kan. 276 § 2, nr 5)³⁷.

Poza tym Dyrektorium poleca diakonom pielęgnować duchowość maryjną (diakon kieruje „bezwarunkowo serce ku Tej, która jest jego Najświętszą Matką”)³⁸. Miłość do Maryi winna się u niego opierać na wierze i wyrażać się w codziennym odmawianiu różańca (por. kan. 276 § 2, nr 5), naśladowaniu Jej cnót i pełnym Jej zawierzeniu³⁹.

Innym aspektem formacji stałej jest jej wymiar intelektualny, czyli diakoni mają obowiązek kontynuowania studiów (por. kan. 279). Winni uczestniczyć w kursach, dniach studium itp. (por. kan. 279 § 2)⁴⁰.

Poleca się im także przyswajanie treści Katechizmu Kościoła Katolickiego, dokumentów Magisterium Kościoła (przede wszystkim tych, które określają stanowisko Kościoła wobec aktualnych problemów doktrynalnych i moralnych), pogłębianie i poszerzanie doktryny społecznej Kościoła⁴¹. Poza tym winni oddawać się lekturze wybranych książek według kryteriów kościelnych, śledzić na bieżąco publikacje periodyków o wypróbowanej wierności nauczaniu Kościoła⁴².

Obok obowiązku formacji duchowej i pogłębiania nauk świętych, diakoni stali powinni kontynuować formację duszpasterską poprzez zapoznawanie się z metodami pastoralnymi, celem nadania większej skuteczności sprawowanej posłudze (por. kan. 279). Według prezentowanego Dyrektorium środkami formacji pastoralnej są: uczestnictwo w spotkaniach liturgicznych, duchowych, doształcających, korygujących, okresowe spotkania kapłanów, diakonów, osób żyjących w Instytutach życia konsekrowanego oraz osób świeckich, zakonników i wiernych zaangażowanych w działalność duszpasterską, jak

---

³⁷ Por. tamże, nr 56; odnośnie do Liturgii Godzin diakonów stałych KPK postanawia: „natomiast diakoni stali mają odmawiać jej część, określoną przez Konferencję Episkopatu” (kan. 276 § 2, nr 3; np. Konferencje Biskupów Niemiec, Austrii i Szwajcarii nakazują diakonom stałym odmawianie codziennie jutrzni i nieszporów (por. H. R e i n h a r d t, *Volk Gottes*, kan. 276, nr 6); owe „inne powszechne i partykularne środki uświęcenia” to np. codzienne nawiedzenia Najświętszego Sakramentu i codzienny rachunek sumienia (por. H. R e i n h a r d t, *Volk Gottes*, kan. 276, nr 6).

³⁸ Por. Dyrektorium nr 57; zob. W. G ó r a l s k i, *Lud Boży. Kościelne prawo osobowe*, Częstochowa 1996, s. 70.

³⁹ Por. Dyrektorium nr 57.

⁴⁰ Por. tamże, nr 65.

⁴¹ Por. tamże, nr 72.

⁴² Por. tamże, nr 64.

również studium na poziomie diecezjalnym i ponaddiecezjalnym⁴³ oraz kursy o charakterze teologiczno-pastoralnym⁴⁴.

Inny obowiązek wyakcentowany przez *Diaconatus originem* to konieczność prowadzenia przez diakonów permanentnych prostego i umiarkowanego stylu życia, który otwiera się na „kulturę dawania” i sprzyja wspiałości myślnemu dzieleniu się braterstwem (por. kan. 282)⁴⁵.

Analizowana enuncjacja zwraca uwagę także na kwestię stroju kościelnego. Przypomina się, że diakoni permanentni nie są zobowiązani do noszenia stroju duchownego, tak jak są do tego zobligowani diakoni będący kandydatami do prezbiteratu (por. kan. 284; zob. kan. 288)⁴⁶. Jednak gdy są członkami Instytutów życia konsekrowanego i Stowarzyszeń życia apostołskiego, winni w tym względzie dostosować się do postanowień Kodeksu Prawa Kanonicznego (zob. 669)⁴⁷.

Prezentowane Dyrektorium określa obowiązek, którego treścią jest zakaz zakładania, przynależenia czy działania diakonów stałych w stowarzyszeniach lub jakichkolwiek grupach, także świeckich, jeśli byłoby to trudne do pogodzenia z ich stanem duchownym lub utrudniałoby sumienne wypełnianie ich posługi. Są zobowiązani do unikania także wszelkich stowarzyszeń, które ze swojej natury, celu i metody działania, szkodzą pełnej jedności hierarchicznej Kościoła, jak również tych, które przynoszą szkodę tożsamości diakańskiej i przeszkadzają w wypełnianiu ich obowiązków sprawowanych w służbie ludowi Bożemu, jak i tych, które działają przeciw Kościołowi (por. kan. 278 § 3; 1374)⁴⁸. Ponadto diakoni nie mogą należeć do stowarzyszenia, które rości sobie prawo do reprezentowania ich na sposób korporacji lub związku zawodowego, lub innych grup nacisku, i redukuje w rzeczywistości ich świętą posługę do zawodu czy rzemiosła, jak to ma miejsce w działaniach

⁴³ Por. tamże, nr 78; por. nr 82.

⁴⁴ Por. tamże, nr 82.

⁴⁵ Por. tamże, nr 9; por. J. H i e b e l, *Les ministres*, s. 370.

⁴⁶ Por. Dyrektorium nr 10. Diakoni stali nie są związani przepisami kan. 284, chyba że prawo partykularne co innego postanawia (por. kan. 288; por. J. K r u k o w s k i, *Komentarz do Kodeksu*, s. 108).

⁴⁷ Por. Dyrektorium nr 10; zob. B. Z u b e r t, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*. Księga II: *Lud Boży*. Część III: *Instytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego*, Lublin 1990, s. 173-175.

⁴⁸ Por. Dyrektorium nr 11; należy przypomnieć, że przynależność do stowarzyszeń spiskujących przeciwko Kościołowi jest karalna, np. do masonerii (zob. kan. 1374) (zob. J. S y - r y j c z y k, *Kanoniczne prawo karne. Część szczególna*, Warszawa 2003, s. 83-86).

ności o charakterze świeckim, jak również do stowarzyszeń, które w jakikolwiek sposób zniekształcają rozmaite relacje, jakie powinien utrzymywać każdy diakon ze swoim biskupem⁴⁹.

Referowane Dyrektorium uwypukla także obowiązek przebywania diakonów diecezjalnych we własnej diecezji. Dokument stwierdza: „diakon, aźby móc oddalić się z diecezji «na dłuższy czas», zgodnie z przepisami szczegółowymi prawa partykularnego, z zasady winien posiadać zezwolenie własnego ordynariusza lub wyższego przełożonego” (por. kan. 283 § 1)⁵⁰.

Dyrektorium o posłudze i życiu diakonów stałych *Diaconatus originem* przypomina również diakonom o obowiązku unikania zajęć i stanowisk niezgodnych ze stanem duchownym. Tak więc diakoni stali mają zakaz współpracy z partiami i ruchami związkowymi, które opierają się na ideologiach, praktyce i koalicjach, niedających się pogodzić z doktryną katolicką (por. kan. 287 § 2)⁵¹.

Wprawdzie kan. 288 nie zakazuje wspomnianym duchownym przyjmowania oraz wykonywania zawodu czy urzędu świeckiego (por. kan. 285 § 3), ani angażowania się w administrację dobrami doczesnymi czy podejmowania pracy w urzędach publicznych związanych z obowiązkiem składania rachunków (por. kan. 285 § 4), to jednak ze względu na niestosowność tego uprawnienia w konkretnych okolicznościach autorzy omawianego dokumentu dopuszczają możliwość zakazania lub ograniczenia przez prawo partykularne wymienionych uprawnień diakonów stałych⁵².

Autorzy przypominają praktyczny obowiązek, iż diakon żonaty przed przyjęciem święceń winien przystąpić do odpowiedniej ubezpieczalni (gdy istnieje taka możliwość), która w przypadku jego śmierci udzieli pomocy żonie i dzieciom⁵³.

---

⁴⁹ Por. Dyrektorium nr 11; cenny jest komentarz do tego zakazu: „takie stowarzyszenia są zakazane, gdyż działają na szkodę wypełniania świętej posługi diakańskiej i wystawiają ją na ryzyko traktowania podrzędnego oraz wprowadzają w ten sposób pewną dynamikę dialektyczną, przeciwstawiającą się świętym pasterzom, którzy mogliby być traktowani wyłącznie jako pracodawcy” (tamże).

⁵⁰ Por. Dyrektorium nr 14.

⁵¹ Por. tamże, nr 13; por. J. K r u k o w s k i, *Komentarz do Kodeksu*, s. 111.

⁵² Por. Dyrektorium nr 12; por. J. K r u k o w s k i, *Komentarz do Kodeksu*, s. 112; por. J. D y d u c h, *Diakonat stały w świetle dokumentów Stolicy Apostolskiej*, „Prawo Kanoniczne” 42 (1999), nr 1-2, s. 71.

⁵³ Por. Dyrektorium nr 20; por. J. D y d u c h, *Diakonat stały*, s. 72.

Również w przypadku działalności handlowej lub prowadzenia interesów (por. kan. 288, w odniesieniu do kan. 286), jeżeli nie ma innych i stosowniejszych wskazań przepisów prawa partykularnego – obowiązkiem diakonów jest dawanie dobrego świadectwa uczciwości i poprawności zawodowej, również w respektowaniu zobowiązań wynikających ze sprawiedliwości i praw cywilnych, które nie stoją w sprzeczności z prawem naturalnym czy nauczaniem Kościoła i jego wolnością (por. kan. 222 § 2; 225 § 2)⁵⁴.

Wreszcie od tych, którzy przyjęli święcenia diakonatu, wymaga się popierania pokoju i zgody między ludźmi. Nawijając do kan. 287 § 1 KPK, redaktorzy piszą: „Diakoni, jako święci szafarze powinni [...] «popierać zachowanie pomiędzy ludźmi pokoju i zgody»”⁵⁵.

Po wyeksplikowaniu powinności diakońskich wynikających z przynależności do stanu duchownego, Dyrektorium ukazuje obowiązki duchownych pierwszego stopnia święceń wynikające z ich udziału „w jedynym i zarazem potrójnym *munus* Chrystusa”⁵⁶. Wspomniana partycypacja w „*munus*” Chrystusowym to trzy zakresy posługi diakońskiej: posługa Słowa, która prowadzi do posługi ołtarza, ta z kolei skłania do przełożenia posługi w życie, powodując następnie rozkwit miłosierdzia⁵⁷.

Diakon stały ma przede wszystkim udział w *munus docendi* Kościoła. Gdy idzie o posługę Słowa, która jest jednocześnie uprawnieniem i obowiązkiem diakona, to główną jego funkcją jest współpraca z biskupem i kapłanami w sprawowaniu diakonii słowa Bożego (por. kan. 757)⁵⁸.

---

⁵⁴ Dyrektorium nr 12; przepis ten nie ma zastosowania do diakonów należących do Instytutów życia konsekrowanego i Stowarzyszeń życia apostołskiego (por. kan. 672); gdyby prawo partykularne zakazywało diakonom stałym działalności handlowej lub prowadzenia interesów, to przekroczenie tego zakazu byłoby przestępstwem na mocy kan. 1392 (kara obligatoryjna; por. J. S y r y j c z y k, *Kanoniczne prawo*, s. 153-154).

⁵⁵ Por. Dyrektorium nr 13.

⁵⁶ Por. tamże, nr 22.

⁵⁷ Por. tamże, nr 39; należy zauważyć, że obowiązek (i prawo) wykonywania potrójnego *munus* przez diakona stałego wynika przede wszystkim z przyjętych święceń, z powierzonego urzędu kościelnego, a także z konkretnego (np. jednorazowego) zlecenia kompetentnej władzy. Urząd kościelny i wspomniane zlecenie wyznaczają także określony zakres obowiązków (i praw) diakona stałego („Urząd kościelny jest jakimkolwiek ustanowionym na stałe zadaniem z postanowienia czy to Bożego, czy kościelnego dla realizacji celu duchowego” – kan. 145 § 1. „Obowiązki i prawa właściwe każdemu urzędowi kościelnemu są określane albo samym prawem, którym urząd ustanowiono, albo dekretem kompetentnej władzy, którym jest on równocześnie ustanowiony i nadany” – kan. 145 § 2). Stąd wiele obowiązków diakonów w dziedzinie wykonywania potrójnego *munus* jest jednocześnie prawami.

⁵⁸ Por. J. H i e b e l, *Les ministres*, s. 368; por. J. S y r y j c z y k, *Przepowiadanie*

Poważnym obowiązkiem diakona w kwestii nauczania jest nieustanna weryfikacja autentyczności swojego nauczania oraz własnej, realnej i wyraźnej więzi z papieżem, Episkopatem oraz własnym biskupem, nie tylko w dziedzinie wyznania wiary, ale również w dziedzinie zwyczajnego nauczania, zgodnego z Urzędem Nauczycielskim, jak też karnością, w duchu złożonego przed święceniami wyznania wiary i ślubowanego posłuszeństwa (por. kan. 833, nr 6)⁵⁹.

Aby diakon owocnie pełnił *munus docendi*, Dyrektorium przypomina, iż winien się do niego przygotować przede wszystkim poprzez pilne studium Pisma Świętego, Tradycji, liturgii i życia Kościoła (por. kan. 760). Ponadto interpretując i stosując integralny depozyt wiary, jest zobowiązany do uległości wskazaniom Urzędu Nauczycielskiego Kościoła (papieżowi i biskupom będącym z nim w łączności; por. kan. 753)⁶⁰.

W ramach posługi słowa Bożego diakoni stali zobowiązani i upoważnieni są do przepowiadania. Stąd istotnym obowiązkiem tych duchownych jest głoszenie m.in. homilii (por. kan. 767)⁶¹. Omawiane Dyrektorium wzywa wymienionych głosicieli, aby przywiązywali szczególną uwagę do tej formy przepowiadania. W związku z tym apeluje: „niech potrafią przygotować ją ze szczególną troską na modlitwie, studium tekstów świętych, w pełnej harmonii z Urzędem Nauczycielskim i zastanowieniem się nad oczekiwaniami tych, do których jest ona kierowana”⁶².

Kolejną formą posługi słowa Bożego jest nauczanie katechetyczne. Diakoni permanentni są zobowiązani i uprawnieni do pilnego zwracania uwagi na katechezę wiernych na różnych etapach ich życia chrześcijańskiego, pomagając im w ten sposób poznać wiarę w Chrystusa, wzmocnić ją poprzez przyjmowanie sakramentów i wyrażać ją w swoim życiu osobistym, rodzin-

---

Słowa Bożego i nauczanie katechetyczne według nowego prawa kościelnego, w: *Duszpasterstwo według nowego KPK*, red. J. Syryjczyk, Warszawa 1985, s. 130.

⁵⁹ Por. Dyrektorium nr 52; por. H. S c h w e n d e n w e i n, *Das neue Kirchenrecht Gesamtdarstellung*, Graz–Wien–Köln 1984, s. 314; por. F. M o r r i s e y, *The canon law letter and spirit a practical guide to the code of canon law. Prepared by the canon law society of Great Britain and Ireland in association with The Canadian Canon Law Society*, red. F. Morrissey, London 1999, s. 452.

⁶⁰ Por. Dyrektorium nr 23.

⁶¹ Por. Dyrektorium nr 52; zob. T. B l o t, *Le curé, pasteur. Étude historique et juridique*, Paris 1997, s. 236; por. P. S t e v e n s, *La prédication dans le Code de Droit Canonique quelques remarques critiques*, „Revue de droit canonique” 48 (1998), nr 1, s. 85.

⁶² Dyrektorium nr 25.

nym, zawodowym i społecznym (por. kan. 773; 779)⁶³. Mają w tym względzie realizować diecezjalne i parafialne programy katechizacji, ewangelizacji i przygotowania do sakramentów⁶⁴.

Wspomniani duchowni winni i mogą realizować także inną formę diakonii słowa Bożego, czyli nauczanie religii i moralności w szkołach (por. kan. 804-805) oraz na uniwersytetach katolickich i świeckich (por. kan. 810).

Redaktorzy eksplikują także obowiązek korzystania z mass mediów. Otóż do głoszenia nauki chrześcijańskiej jest konieczne, aby diakoni stosowali odpowiednie i nowoczesne środki społecznego przekazu (por. kan. 761; 822)⁶⁵. Jest to ich obowiązek, a jednocześnie uprawnienie.

Poza tym *Diaconatus originem* formułuje powinności diakonów stałych w sprawie publikacji pism dotyczących wiary i obyczajów. Przed ogłoszeniem tych pism muszą uprzednio poddać je ocenie ordynariusza (por. kan. 823 § 1)⁶⁶. Natomiast przed wzięciem udziału w publikacjach, transmisjach i spotkaniach, które wyraźnie atakują religię katolicką lub dobre obyczaje, winni obowiązkowo uzyskać także zgodę miejscowego biskupa⁶⁷.

Kolejnym *munus* diakonów jest zadanie uświęcania⁶⁸. Gdy idzie o zasady ogólne, to autorzy Dyrektorium przypominają diakonom konieczność przestrzegania przepisów liturgicznych (por. kan. 841; 846)⁶⁹, noszenia z godnością odpowiednich szat liturgicznych (por. kan. 929)⁷⁰, a w sprawowaniu sakramentów okazywania najwyższego szacunku i należytej pilności (por. kan. 840)⁷¹. Dużą wartość ma polecenie, aby omawiani szafarze mieli

---

⁶³ Por. tamże, nr 25, 33-34; por. T. B l o t, *Le curé, pasteur*, s. 239; por. J. D y d u c h, *Diakonat stały*, s. 69.

⁶⁴ Por. Dyrektorium nr 26, 30, 32-34.

⁶⁵ Por. tamże, nr 26, 60; por. T. V a n z e t t o, *Quando il pulpito da cui viene la predica è la radio o televisione* (can. 772 § 2), „Quaderni di diritto ecclesiale” 12 (1999), nr 2, s. 209.

⁶⁶ Por. Dyrektorium nr 26.

⁶⁷ Por. tamże, nr 26.

⁶⁸ Por. tamże, nr 28.

⁶⁹ Por. Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Instrukcja *Redemptionis sacramentum* (25 marca 2004), (nr 35), Poznań 2004.

⁷⁰ Por. Dyrektorium nr 30 („dalmatyka używana w różnych i odpowiednich kolorach liturgicznych, pasek i stuła stanowią liturgiczny strój diakona” – tamże; zob. Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, *Ogólne Wprowadzenie do Mszału Rzymskiego* (20 kwietnia 2000), Poznań 2004, nr 119, 336, 338 (dalej cyt.: OWMR).

⁷¹ Por. Dyrektorium nr 29-30.

na uwadze wymiar estetyczny liturgii, piękno muzyki, śpiewu i głoszonego słowa⁷².

W misji uświęcającej Kościoła zasadnicze miejsce zajmują sakramenty. Szafarzem niektórych z nich jest diakon, a w celebracji niektórych bierze on udział.

Dyrektorium przypomina, że w kwestii udzielania chrztu św. (por. kan. 861 § 1) diakon, choć jest zwykłym szafarzem tego sakramentu, ma obowiązek uzyskać pozwolenie proboszcza, który jest odpowiedzialny za chrzest swoich parafian (por. kan. 530, nr 1)⁷³.

Analizowana enuncjacja wskazuje także na szereg obowiązków i uprawnień diakona podczas sprawowania Eucharystii. I tak: asystuje on i pomaga biskupowi i kapłanom, stoi obok kapłana, pomagając mu i asystując przy sprawowaniu mszy św., szczególnie wówczas, gdy mszę św. celebruje kapłan niewidomy czy dotknięty inną chorobą (por. kan. 930 § 2), przy ołtarzu przygotowuje kielich oraz księgi. Ponadto podaje wiernym intencje modlitwy oraz wzywa do przekazania znaku pokoju, a pod nieobecność innych usługujących podczas liturgii, według potrzeb wykonuje ich obowiązki, rozdziela komunię św. w czasie lub poza celebracją (por. kan. 910 § 1), a także znosi do chorych na sposób wiatyku (por. kan. 911 § 2), jak również dokonuje wystawienia Najświętszego Sakramentu i błogosławieństwa eucharystycznego (por. kan. 943)⁷⁴. Nie wolno mu wszakże wypowiadać słów modlitwy eucharystycznej oraz innych modlitw ani wykonywać czynności i gestów, które są zarezerwowane dla celebransa (por. kan. 907). Duże znaczenie praktyczne ma przypomnienie, iż to diakon stały w przypadku nieobecności prezbitera winien przewodniczyć niedzielnej celebracji (por. kan. 1248 § 2)⁷⁵.

Diakon ma także obowiązki i uprawnienia odnośnie do celebracji sakramentu małżeństwa. Do niego należy, o ile otrzyma delegację od proboszcza

⁷² Por. tamże, nr 30; por. OWMR 22, 40, 42, 44, 288, 294, 335.

⁷³ Por. Dyrektorium nr 31; por. J. K r u k o w s k i, *Komentarz do Kodeksu*, s. 435; por. J. D y d u c h, *Diakonat stały*, s. 70.

⁷⁴ Oczywiście, gdyby był obecny nieprzeszkadzony kapłan lub biskup, to pierwszeństwo wystawienia Najświętszego Sakramentu i błogosławieństwa eucharystycznego należy do nich, jako wyżej postawionych w hierarchii święceń (por. D. S a l v a t o r i, *Il ministro della esposizione e della benedizione eucaristica*, „Quaderni di diritto ecclesiale” 16 (2003), nr 3, s. 277, 279).

⁷⁵ Por. Dyrektorium nr 32, 34, 41; zob. Congregationio pro Cultu Divino, *Directorium pro celebrantionibus dominicalibus absente presbytero* (nr 29), „Notitiae” 24 (1988), nr 6, s. 366-378; por. J. H i e b e l, *Les ministres*, s. 367-368.

lub miejscowego ordynariusza, sprawowanie sakramentu małżeństwa poza mszą św. oraz udzielanie błogosławieństwa ślubnego w imieniu Kościoła (por. kan. 1108 § 1-2)⁷⁶.

Według Dyrektorium diakon permanentny ma także pewne powinności i uprawnienia w związku z celebracją sakramentu namaszczenia chorych. Wprawdzie udzielanie sakramentu namaszczenia chorych przysługuje biskupowi oraz kapłanom (por. kan. 1003 § 1)⁷⁷, w związku z powiązaniem tego sakramentu z odpuszczeniem grzechów i godnym przyjęciem Eucharystii, to jednak opieka pasterska nad chorymi może być powierzona diakonom stałym (katecheza przygotowująca do przyjęcia sakramentu namaszczenia chorych, zastąpienie kapłana w przygotowaniu chorych do śmierci oraz roznoszenie wiatyku)⁷⁸.

Diakon stały ma także obowiązki i uprawnienia w obszarze pozostałych aktów kultu Bożego. Jest on zobowiązany i upoważniony do szafarstwa sakramentaliów⁷⁹. Tak więc może udzielać błogosławieństw ściśle związanych z życiem kościelnym i sakramentalnym, które przewidują normy prawne (por. kan. 1169 § 3)⁸⁰, jemu też przysługuje przewodniczenie nabożeństw żałobnym odprawianym bez mszy św., jak też obrzędowi pogrzebu i pochówku. Godne uwagi jest przypomnienie Dyrektorium: „jednakże kiedy jest obecny i dyspozycyjny kapłan, jemu należy powierzyć funkcję przewodniczenia”⁸¹.

Prezentowany dokument przypomina, że diakoni mają również ustanowiony przez Kościół obowiązek odprawiania Liturgii Godzin każdego dnia według zatwierdzonych ksiąg liturgicznych i w sposób określony przez Konferencję Episkopatu (por. kan. 276 § 2, nr 3; zob. kan. 1174 § 1)⁸².

Ostatnim *munus* diakonów permanentnych jest *munus regendi*. I w tym obszarze duchowni ci mają wiele powinności (z których większość jest jednocześnie uprawnieniami).

---

⁷⁶ Por. Dyrektorium nr 33.

⁷⁷ Zob. Kongregacji Nauki Wiary, *Nota dotycząca szafarza sakramentu Namaszczenia Chorych* (11 lutego 2005), tekst polski: Cz. K r a k o w i a k, *Namaszczenie chorych. Sakrament uzdrowienia*, Sandomierz 2005, s. 114.

⁷⁸ Por. Dyrektorium nr 34.

⁷⁹ Por. tamże, nr 22, 28, 36, 53.

⁸⁰ Por. tamże, nr 36.

⁸¹ Por. tamże.

⁸² Por. tamże, nr 35.

Liczne obowiązki i uprawnienia ma diakon stały na szczeblu parafii. *Diaconatus originem* przypomina: „do obowiązków diakona należy zawsze respektowanie urzędu proboszcza oraz współpraca z tymi wszystkimi, którzy uczestniczą w duszpasterstwie”.

Poza tym biskup może zlecić diakonom zadanie współpracy z proboszczem w duszpasterstwie parafialnym (por. kan. 519) lub w służbie duszpasterskiej kilku parafii, powierzonych *in solidum* jednemu lub kilku kapłanom (por. kan. 517 § 1)⁸³.

Diakoni mogą zostać także zobowiązani do kierowania rozproszonymi wspólnotami chrześcijańskimi, gdzie brakuje prezbitera lub jest on trudno dostępny⁸⁴.

Jeżeli biskup zadecyduje o ustanowieniu duszpasterskich rad parafialnych, to diakoni, którzy uczestniczą w życiu duszpasterskim parafii, zostają z urzędu członkami wspomnianej rady parafialnej i winni podjąć w niej określone obowiązki (por. kan. 536; zob. kan. 519)⁸⁵. Warto dodać, że wejście w skład rady i wypełnianie w niej konkretnych zadań zgodnie ze statutem rady, jest jednocześnie uprawnieniem tych duchownych.

Bardzo charakterystycznym aspektem posługi diakańskiej w ramach urzędu pasterskiego kierownictwa jest szeroko pojęta działalność charytatywna. W wielu miejscach omawiane Dyrektorium przypomina diakonom ich obowiązki względem potrzebujących. Tak więc diakoni mają pełnić chrześcijańskie miłosierdzie⁸⁶, czynić obecnym wśród wiernych miłosierdzie Kościoła⁸⁷, pełnić posługę miłosierdzia⁸⁸ i dzieła miłosierdzia, diecezjalne czy parafialne⁸⁹.

Wreszcie obowiązkiem diakona jest poznawanie i uwzględnianie w swojej posłudze kultury, wyzwań i problemów współczesnego świata⁹⁰, jak również poznawanie i realizacja społecznej nauki chrześcijańskiej w życiu zawodowym i rodzinnym⁹¹.

⁸³ Por. Dyrektorium nr 41; zob. J. K r u k o w s k i, *Komentarz do Kodeksu*, s. 415-416.

⁸⁴ Por. Dyrektorium nr 41.

⁸⁵ Por. tamże, nr 41.

⁸⁶ Por. tamże, nr 11.

⁸⁷ Por. tamże, nr 34.

⁸⁸ Por. tamże nr 37.

⁸⁹ Por. tamże, nr 38-40, 45, 55.

⁹⁰ Por. tamże, nr 43.

⁹¹ Por. tamże, nr 72.

3. UPRAWNIENIA DIAKONÓW STAŁYCH

Dyrektorium o posłudze i życiu diakonów stałych *Diaconatus originem* uwypukla również uprawnienia diakonów permanentnych. Należy zauważyć, że często obowiązki są jednocześnie uprawnieniami i odwrotnie. Aby uniknąć zbędnych powtórzeń, pominie się wymienione wyżej obowiązki-prawa, a ukaże się te uprawnienia, które Dyrektorium wymienia *expressis verbis*.

W kwestii opuszczenia diecezji w celach duszpasterskich Dyrektorium *Diaconatus originem* stwierdza, że diakon stały, po uzyskaniu pisemnej zgody obu biskupów, może dla słusznej przyczyny pełnić swoją posługę w innej diecezji niż diecezja inkardynacji. Ma on także prawo, aby biskup popierał jego zamiar oddania się, czy to w formie stałej czy na określony czas, do dyspozycji Kościołów odczuwających brak duchowieństwa, zwłaszcza zaś zamiar udania się na misje *ad gentes* (por. kan. 271)⁹².

Referowana enuncjacja zakłada także możliwość ewentualnego przejścia diakonów stałych do grona prezbiterów. Interesujące jest podkreślenie, w myśl którego chociaż powołanie diakona stałego zakłada wytrwanie w tych święceniach, to jest możliwe (choć jest to zawsze bardzo rzadki wyjątek) przejście diakonów stałych nieżonatych lub wdowców do prezbiteratu wówczas, gdy wskażą na to szczególne i poważne przyczyny. Muszą być jednak spełnione określone warunki (w kwestii odpowiedniej formacji) oraz uzyskanie zgody właściwego biskupa diecezjalnego⁹³.

Omawiany dokument uznaje uprawnienie diakonów do zrzeszania się między sobą w celu wspierania ich życia duchowego, pełnienia dzieł miłosierdzia, pobożności, a także osiągnięcia innych celów, w pełnej zgodności z ich sakramentalną konsekracją i misją (por. kan. 278 § 1-2; por. kan. 215). Natomiast diakoni należący do stowarzyszeń lub ruchów kościelnych, mają prawo do korzystania z duchowych bogactw wynikających z takich przynależności⁹⁴.

Dyrektorium o posłudze i życiu diakonów stałych porusza także problem prawa podejmowania zajęć i przyjmowania stanowisk, które są wprawdzie niezgodne ze stanem duchownym, jednakże możliwe dla diakonów permanentnych. Dokument nie zakazuje im przyjmowania oraz wykonywania zawodu czy urzędu świeckiego ani angażowania się w administrację dobrami doczes-

---

⁹² Por. tamże, nr 3.

⁹³ Zob. tamże, nr 5.

⁹⁴ Por. tamże, nr 11.

nymi czy podejmowania pracy w urzędach publicznych związanych z obowiązkiem składania rachunków (por. kan. 288; 285 § 3-4)⁹⁵. Z kolei zaangażowanie diakonów permanentnych w czynnej działalności partii politycznych i w związkach zawodowych może być dopuszczalne tylko w szczególnych sytuacjach, gdy „będzie wymagała tego obrona Kościoła lub rozwój dobra wspólnego” (kan. 287 § 2) zgodnie z rozporządzeniami wydanymi przez konferencje Episkopatu (por. kan. 288)⁹⁶.

Kolejnym uprawnieniem diakonów jest otrzymanie odpowiedniego wynagrodzenia i opieki społecznej (także dla ich rodzin). Dyrektorium stwierdza, że diakoni permanentni, którzy całkowicie poświęcają się służbie Bożej wypełniając posługi kościelne, mają prawo do odpowiedniego wynagrodzenia (por. kan. 281 § 1, 3)⁹⁷ i opieki społecznej (por. 281 § 2)⁹⁸.

Wspomniani duchowni mają prawo oczekiwać od biskupa „szczególnej troski”, a ci, którzy z powodu swojej sytuacji życiowej znaleźli się w szczególnych trudnościach, mogą się spodziewać od niego pomocy⁹⁹.

Odnosnie do diakonów żonatych, którzy całkowicie oddali się kościelnej posłudze, enuncjacja przypomina, iż zasługują na wynagrodzenie wystarczające na ich utrzymanie oraz ich rodzin (por. kan. 281 § 3), jak również osób, które ewentualnie pełnią dla nich służbę¹⁰⁰. Ponadto wymienieni duchowni mają prawo otrzymać od jednostek i parafii, które korzystają z ich posługi, zwrot kosztów związanych z bieżącymi wydatkami, poniesionymi przez nich z tytułu sprawowanej posługi. Mogą także oczekiwać od diecezji pomocy w sytuacji utraty bez własnej winy pracy cywilnej, jeśli prawo partykularne taką pomoc przewiduje. Także żona i dzieci zmarłego diakona na mocy prawa partykularnego diecezji, której służył mąż, ma prawo do wsparcia ekonomicznego¹⁰¹.

Dużą wartość posiada wyartykułowanie uprawnienia żonatego diakona permanentnego do pomocy po owdowieniu. Autorzy Dyrektorium podkreślają, że diakonowi, który został wdowcem, należy z wielkim miłosierdziem okazać pomoc w rozeznaniu i akceptacji nowej sytuacji osobistej i nie pozwolić na

---

⁹⁵ Por. tamże, nr 12.

⁹⁶ Por. tamże, nr 13.

⁹⁷ Por. tamże, nr 15-17.

⁹⁸ Por. tamże, nr 16.

⁹⁹ Por. tamże, nr 3.

¹⁰⁰ Por. tamże, nr 16, 18; por. W. G ó r a l s k i, *Lud Boży*, s. 76.

¹⁰¹ Por. Dyrektorium nr 20.

zaniedbywanie się w nowych potrzebach rodzinnych¹⁰². Gdy idzie o obowiązek celibatu, to owdowiały diakon ma prawo do pomocy ze strony innych duchownych, wiernych oraz biskupa w wypełnianiu obowiązku zachowania doskonałej i stałej wstrzeźliwości (por. kan. 277 § 1) oraz wsparcia w zrozumieniu głębokich motywacji eklezjalnych uniemożliwiających nowe zaślubiny¹⁰³.

Wreszcie ważne jest uwypuklenie uprawnień diakonów do zachowania własnej tożsamości. Według referowanego dokumentu diakoni permanentni mają prawo do zachowania prawdziwej tożsamości jako słudzy Chrystusa, a nie jako świeccy zaangażowani w szczególny sposób w życie Kościoła. Tak więc „jest niezmiernie ważne, aby diakoni, stosownie do swoich możliwości, mogli wykonywać w pełni własną posługę w przepowiadaniu Słowa, w liturgii oraz w dziełach miłosierdzia, i nie zostali zepchnięci do obowiązków marginalnych funkcji zastępczych lub tych, które mogą być wykonywane przez zwyczajnych wiernych nie posiadających święceń”¹⁰⁴.

Duchowni pierwszego stopnia święceń posiadają także szereg uprawnień w dziedzinie posługi nauczania, uświęcania i pasterskiego rządzenia.

Gdy idzie o *munus docendi*, to Dyrektorium wyraźnie podkreśla, że diakoni stali są uprawnieni do głoszenia Ewangelii, bowiem z zachowaniem przepisów zawartych w prawie, diakoni wszędzie posiadają prawo przepowiadania (por. kan. 764)¹⁰⁵.

Redaktorzy prezentowanego dokumentu *expressis verbis* przypominają również, że ci diakoni, którzy posiadają odpowiednie uzdolnienia, mogą być kierowani przez biskupa na studia specjalistyczne w określonych dziedzinach teologicznych, aby w miarę swoich możliwości zdobywali stopnie akademickie w papieskich centrach akademickich lub na uczelniach uznanych przez

---

¹⁰² Por. tamże, nr 62; jest oczywiste, że takiej wszechstronnej pomocy winien udzielić biskup, inni kapłani i diakoni oraz wierni świeccy, szczególnie parafianie czy członkowie wspólnot, wśród których pełni posługę.

¹⁰³ Por. Dyrektorium nr 62.

¹⁰⁴ Por. tamże, nr 40; por. nr 42, 53.

¹⁰⁵ Por. tamże, nr 24; mogą to jednak czynić za domyślną przynajmniej zgodą rektora kościoła, chyba że ta władza została ograniczona lub odwołana przez kompetentnego ordynariusza, albo na podstawie prawa partykularnego jest wymagane wyraźne zezwolenie (por. kan. 764); trzeba także dodać, że: „Do przepowiadania zakonnikom w ich kościołach lub kaplicach wymagana jest zgoda przełożonego, kompetentnego zgodnie z przepisami konstytucji” (kan. 765).

Stolicę Apostolską, które zapewniają właściwą formację doktrynalną (por. kan. 819)¹⁰⁶.

Diakoni permanentni w świetle analizowanej enuncjacji posiadają także szereg uprawnień w zakresie posługi uświęcania, o których wspomniano omawiając obowiązki – uprawnienia w obszarze *munus sanctificandi*.

Diaconatus originem eksplikuje wreszcie uprawnienia wspomnianych duchownych pierwszego stopnia sakramentu święceń w obszarze *munus regendi*.

Diakoni mogą więc pełnić posługę dla dobra diecezji. Dyrektorium stwierdza, iż diakoni stali posiadający przewidziane przymioty, są zdolni owocnie posługiwać w instytucjach diecezjalnych¹⁰⁷. Mogą więc być członkami diecezjalnej rady duszpasterskiej (por. kan. 512 § 1), diecezjalnej rady do spraw ekonomicznych (por. kan. 492)¹⁰⁸. W razie potrzeby mogą być zatrudnieni w biurze ekonoma diecezjalnego (por. kan. 494) lub być współpracownikami diecezjalnej rady ds. ekonomicznych (por. kan. 493)¹⁰⁹, jak również działać w instytucjach i komisjach diecezjalnych. Ponadto mogą być wezwani przez biskupa diecezjalnego na synod diecezjalny (por. kan. 463 § 2)¹¹⁰.

Wspomniani duchowni, jeżeli mają odpowiednie kwalifikacje, mogą być powoływani na pracowników kurii biskupich: kanclerza (por. kan. 482), sędziego (por. kan. 1421 § 1), asesora (por. kan. 1424), audytora (por. kan. 1428 § 2), promotora sprawiedliwości i obrońcy węzła (por. kan. 1435) oraz notariusza (por. kan. 483 § 1)¹¹¹. Autorzy Dyrektorium dodają, że diakoni stali nie mogą być członkami rady kapłańskiej, ponieważ reprezentuje ona wyłącznie kapłanów (por. kan. 495 § 1), oraz pełnić urzędu wikariusza sądowego, pomocniczego wikariusza sądowego i dziekana, gdyż te zadania są zarezerwowane dla kapłanów (por. kan. 1420 § 4; 553 § 1)¹¹².

Dyrektorium *Diaconatus originem* uwypukla również uprawnienia diakonów permanentnych w zakresie zaangażowania w życie parafii. Ważne uprawnienie wymienionych duchownych – odpowiedzialności za parafię w przypadku braku kapłanów – zawiera następujący fragment dokumentu: „jeżeli

¹⁰⁶ Por. Dyrektorium nr 72.

¹⁰⁷ Zob. tamże, nr 42.

¹⁰⁸ Por. Dyrektorium nr 42.

¹⁰⁹ Por. tamże, nr 38; por. J. D y d u c h, *Diakonat stały*, s. 70.

¹¹⁰ Por. Dyrektorium nr 42.

¹¹¹ Por. tamże; gdy chodzi o sprawy, w których opinia kapłana może być narażona na niebezpieczeństwo, notariuszem winien być kapłan (por. kan. 483 § 2).

¹¹² Por. Dyrektorium nr 42.

chodzi o uczestnictwo w służbie pasterskiej jednej parafii – w przypadku, gdzie z powodu małej ilości prezbiterów nie może ona cieszyć się bezpośrednią opieką proboszcza (por. kan. 517 § 2) – diakoni stali mają zawsze pierwszeństwo nad wiernymi nie posiadającymi święceń kapłańskich”¹¹³.

Chociaż diakon ma obowiązek zawsze respektować urząd proboszcza oraz współpracę z tymi wszystkimi, którzy uczestniczą w duszpasterstwie, to jest także jego prawem przyjęcie i pełne uznanie go przez wszystkich¹¹⁴.

Wreszcie Dyrektorium stwierdza, iż diakoni stali mają prawo być powoływani do posługi w duszpasterstwie rodzin na poziomie diecezjalnym lub lokalnym, lub grup ludzi, które wymagają specjalnej troski pasterskiej, jak na przykład grupy etniczne¹¹⁵.

WNIOSKI

Na podstawie analizy Dyrektorium o posłudze i życiu diakonów stałych *Diaconatus originem* należy stwierdzić, iż:

a) Już sama publikacja Dyrektorium, w którym szeroko wyjaśnia się sytuację prawną diakonów stałych w Kościele, jest potwierdzeniem diakonatu stałego jako właściwego i trwałego stopnia hierarchicznego (mającego swój status prawny), i uwypukla na nowo uaktualniony przez Sobór, pełny obraz hierarchii, tradycyjnie złożonej z biskupów, kapłanów i diakonów. Pokazuje także, iż diakonat permanentny jest istotnym wzbogaceniem misji Kościoła.

b) Omówiony dokument wskazuje na istotny czynnik sytuacji prawnej diakona stałego, jakim jest inkardynacja. Autorzy omawiają wszystkie możliwe sposoby inkardynacji (inkardynacja pierwotna, wtórna, możliwość opuszczenia diecezji przez diakona w celach duszpasterskich bez ekskardynowania się), co daje możliwość lepszego rozmieszczenia diakonów stałych, ułatwia im przenoszenie się z jednego Kościoła partykularnego do drugiego oraz sprzyja duszpasterstwu.

c) Obszernie wyeksplikowane są obowiązki (będące w znacznej mierze i uprawnieniami) diakonów stałych, wynikające z przynależności do stanu duchownego oraz z ich udziału „w jedynym i zarazem potrójnym *munus*

---

¹¹³ Tamże, nr 41.

¹¹⁴ Por. tamże, nr 41.

¹¹⁵ Por. Dyrektorium nr 42.

Chrystusa” (posługa nauczania, uświęcania i rządzenia). Ukazanie katalogu powinności ma ważne znaczenie w promocji określonego, jednolitego (z zachowaniem uprawnionej różnorodności) stylu życia i posługi odpowiadającego stanowi diakońskiemu, jak również daje nadzieję na wyeliminowanie postępowania kolidującego z powołaniem diakońskim.

d) Wiele miejsca Dyrektorium poświęca uprawnieniom diakonów permanentnych wynikającym z ich przynależności do stanu duchownego i udziału w kapłaństwie Chrystusa w stopniu diakońskim. Ten katalog praw stanowi podstawę ochrony podmiotowych uprawnień tych duchownych w społeczności bosko-ludzkiej, jaką jest Kościół.

e) Ważne jest podkreślenie, że obowiązki i uprawnienia obejmują zakres przewidziany dla diakonów. Ma to duże znaczenie w zachowaniu tożsamości tych duchownych.

f) Referowane Dyrektorium szeroko omawia obowiązki i prawa diakonów żonatych oraz ukazuje wiele możliwości cennej posługi tych duchownych, zwłaszcza w katechizacji i duszpasterstwie rodzin. Cenne jest podkreślenie komplementarności sakramentów małżeństwa i święceń oraz zaangażowania diakona w osiągnięcie koniecznej jedności życia małżeńskiego i rodzinnego oraz pracy zawodowej z posługą diakońską. Dużą wartość mają te passusy dokumentu, w których autorzy wyrażają troskę o rodzinę diakona, zarówno w sferze duchowej, jak i socjalnej.

g) Dyrektorium ukazuje też wiele możliwości zaangażowania diakonów szczególnie w *munus regendi*, zarówno na szczeblu parafii, jak i diecezji. Jest to ważne w sytuacjach braku prezbiterów.

h) *Diaconatus originem* kładzie duży nacisk na formację permanentną diakonów stałych, co ma nieoceniony wpływ na ich życie i posługę.

THE LEGAL STATUS OF A PERMANENT DEACON
AS SPECIFIED BY *THE DIRECTORY FOR THE MINISTRY
AND LIFE OF PERMANENT DEACONS*

S u m m a r y

The article presents the legal status of a permanent deacon as specified by the Directory for the Ministry and Life of Permanent Deacons. First, we look at the issue of incardination, that is a special appointment of permanent deacons as servants of God within a diocese, personal prelature, or an institute or association of consecrated life that has a capability of incardination. Next, presented are the obligations of the ecclesiastics mentioned above, which follow from their ordination and incardination. Finally, their powers are discussed as they constitute a vital dimension of the legal status of a permanent deacon.

Translated by Tomasz Pałkowski

Słowa kluczowe: diakon stały, status prawny, inkardynacja, munus, urząd kościelny.

Key words: permanent deacon, legal status, incardination, munus, ecclesiastical office.